

PRZYPADŁOŚĆ (41) *sb f*

a *jasne*; o *prawdopodobnie jasne* (tak w -ość).

sg *G* przypadłości (2). ◇ *D* przypadłości (2). ◇ *A* przypadłość (1). ◇ *I* przypadłością (1). ◇ *L* przypadłości (2). ◇ *pl N* przypadłości (11). ◇ *G* przypadłości (7). ◇ *A* przypadłości (12). ◇ [*I* przypadłościami.] ◇ *L* przypadłościach (3); -ach (1), -ách (1) *RejWiz* (1:1), -(a)ch (1).

Sł stp brak, Cn s.v. przypadek rzeczy, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) i XVIII w.

1. Zdarzenie, sytuacja, okoliczności; *accidens, accidentia Cn* [w tym *sg* (5), *pl* (23)] (28) : Pięć też iest rozdziałow niebieskiego okręgu/ [...] pod nimi ziemia y ludzie tam mieszkaiący: ćirpią rozmaite przypadłości od ípraw Słonecznych y biegow niebieskich *KłosAlg A3; BOg* wżechmogący/ kthorego íprawy/ fądy/ [...] áni rozmierzone/ áni żadnym rozumem ogárnione być mogą/ gdy raczył fwiát ítworzyć/ to iest ziemię/ niebo/ morzá/ y ine przypádłości ná niebie y ná zyemi/ [...] *RejZwierc* 1.

przypadłość czego (2): [cnota] Przypadłość przyślých rzeczy rozeznawác vczy. *RejWiz* 4; *RejZwierc* 231.

przypadłości między kim (1): *RejZwierc* 240v *cf Szereg*.

przypadłości czyje [w tym: *pron poss* (4), *ai poss* (1)] (5): Bo themu [człowiekowi] więcey trzebá w iego obłędnołciach/ Aby wždy nędznik wiedzyál o íwych przypádłosciach. *RejWiz* 116; Tákże też przypádłości náłze od ízczęfcia [= *losu*] wżytki íe mienić á miełzác mułzą *RejZwierc* 82, 236v. *Cf* »przypadłości ludzkie«.

Wyrażenia: »w każdej przypadłości« = *zawsze* (1): Bo wždy inżym źwirzętóm kopytá y rogi/ Dał Bog/ íż záładziły y głowę y nogi. [...] Aby íe w íwey obronie y w fwoiey wolności Wefeliło źwirzátko w káźdey przypádłości. *RejWiz* 120.

»przypadłości ludzkie« (1): Wżytki ine przypádłoci ludzkie wżytczy mijają A gdzie pani wylatuię/ wżytczy o tym ípiewa ią [!] *RejJóz* C5.

»świeckie(-a), ziemskie przypadłości(-ć)« [*szyk 2:1*] (2:1): A któż nam pochlebuie/ iedno co nie baczą/ Iáko ty przpádłoci zyemłkie dziwno íkaczą. *RejWiz* 189v; Ale wierna myłł zówždy iest tey bełpieczności/ Ze íe máło przełtrzege fwieckich przypádłoci. *RejWiz* Cc3; *RejZwierc* 240v.

Szereg: »przypadłości, przygody« (1): Widzę między wżytkami ludzkimi narody/ Rozliczne przypádłoci/ rozliczne przygody. *RejZwierc* 240v.

a. *Złe zdarzenie* (13) : Iedno ítoy mocno wiernie w poczćiwey ítałosci/ Nie rułzą cie nigdy nic żadne przypádłoci. *RejWiz* 103; A ktoby íe przypátrzył tákíey odmienności/ Iáko fwiát wżędy pełen márných przypádłoci. *RejWiz* 136v; A ktoby íe wypráwił s tákich przypádłoci/ Ktore íą niezmięzone w cechu ich miłosci [tj. *pijanic*]. *RejWiz* 175, 142v, 174v.

przypadłości czyje (1): Tákże y ty iedno trway mocnie w íwey ítałosci/ Vżrzyłż żeć íe odmieniá ty tve przypádłoci. *RejWiz* 35.

Fraza: »przytrafują się przypadłości« (1): Ale mi íe wżytko widzy z iakieys omyłnołci Teraz íe nam przytrafuią takie przypádłoci *RejJóz* N7.

Wyrażenie przyimkowe: »z przypadłości« (1):

~ *Szereg*: »z przygody albo z przypadłości« (1): bo nie káźda rzecz zła/ íámá s íiebie zła/ iedno s przygody albo s przypádłoci nád wolą czyię. *BielSpr* 46. ~

a. Choroba, dolegliwość (6) : Pleura ięft wrzod wnątrzný [...] pod ziobrami wczýniony, Przy ktorim wrzedzie łą ty przypadłóci. Naprzod łtrzekanie z kłociem/ [...] ciężkie odetchnienie/ kaźłanie/ á ograżanie. *FalZioł* V 82, V 18v.

przypadłóci czyje (2): *FalZioł* V 15v; Mnima człowiecza náturá Iż tak ząwždy łkákác turá. Nie ma náturá dawności/ Ná fwe kázde przypadłóci. *RejZwierc* 236v.

Wyrażenie: »przypadłóci złe [w czym]« (1): *FalZioł* V 17a *cf* *Jako ostatni człon ...*

Szereg: »przygody i przypadłóci« (1): Poczyna łie tractat [...] o przygodach y o rozmagitych przypadłóciach Páń y niewiałt: ktore miewiaią przy rodzeniu dzietek *FalZioł* V 15v.

Jako ostatni człon we współrzędnym połączeniu wielocłonowym (1): Ciężkie rodzenie częłto kroć na matki przichodzi: dla rozmagitych przyczýn [...] Dla wczýnienia iakiey wrzedzienice albo rospadliny/ albo iakich inłznych przypadłóci złych w macicy *FalZioł* V 17a.

b. Zjawisko atmosferyczne (1) : Gdy mgły włtáią ku gorze tu z mokrych wilgości/ To łie iuż tám z nich rodzą rozne przypadłóci. Kiedy iuż wzgorę doydą powietrza zimnego/ To łie iuż tám odmienia [...] Albo w defzcz álbo w krupy/ á czálem też w grády *RejWiz* 150v.

2. To, co kogoś (rzadziej coś) charakteryzuje: cecha (niekiedy dodatkowa, nieistotna, nietrwała), sposób postępowania, emocje [w tym: sg (4), pl (7)] (11) : Bo kiedy z przyrodzenia krew będzie gorąca/ [...] Wnet łie łámá zápali/ że łie gniew porułzy/ Y ine przypadłóci łnádnie włzytki wzrułzy. *RejWiz* 117; Ze gdy ktora [planeta] przypadnye z nátury w łrogości/ [...] kto łie w ten czás tu ná łwiat národzi/ iuż więc w tych przypadłóciách áż do łmierći chodzi. *RejWiz* 128v, 94, 117, 118v; *SarnUzn* B4.

przypadłóci czyje (1): Miey ná báczności/ Swe przypadłóci. Pięknie przyłtoi Gdzie cnotá łtroi. *RejZwierc* 238v.

W porównaniu (1): Nuż łákomłtwo/ nuż pychá/ nuż gniew/ nuż zazdrości/ Wierz mi iż ty zá febrę łtoią przypadłóci. *RejWiz* 94.

W połączeniu szeregowym (1): ále gdy mowimy/ że Bog ięftł nie tylko łpráwiedliwy/ ále łámá łpráwiedliwość/ miłofierdzie [...] tuć więc iuż nieułtáwiczności/ przypadłóci/ álbo też odmianie żadne łie mieyłce nie zołtáwa. *SarnUzn* B8.

W przeciwstawieniu: »przypadłóć ... istność« (1): iż w Bogu niemáłz *accidens*, to ięft przypadłóci/ iedno *substantia*, to ięft iłtnóć *SarnUzn* B4.

Szereg: »przyrodzenie z przypadłócią« (1): A tákżec y dotknienie co theż wiele czuie/ A przedłię iednáł rownie nie włzytkim łmákuie. Iednemu chuć przypadnie/ á drugi nic nie dba/ To włzytko przyrodzenie s przypadłócią iedna. *RejWiz* 118v.

a. [O Chrystusie wcielonym i o materialnych elementach eucharystii:

przypadłóci czego, czyje: Widome tedy Ciało Pana Chriłtułowe/ z łtrony Przypadłóci łwych/ ięft w Niebie; ále łłtota iego/ [...] ięft pod ołobą Chlebá połwięconego y dla tego my, to dziwne przemienienie Chleba w Ciało, zowiemy połpolicie, Transłubłantiationem; [...] to ięft Przypadłóci Chleba, ktoreykolwiek, w Przypadłóci Ciałá Páńłkiego odmienienie. *HerbOdpow* R2v (*Linde*), Ff8v; *WujPosN* 1584 I 214 (*Linde*).

W połączeniu szeregowym: iż tu więcej nie iest chleb chlebem/ ani wino winem [...]: tak iż iedno łame zwierzchnie ołoby á przypadłość/ albo włafności chlebá y winá [...] zołtawáią. *WujPosN 1584 I 214 (Linde)*.

W przeciwstawieniu: »przypadłości ... istota (a. istność)«: ci [*dialektycy*] dobrze rozumieią; iako Przypadłosci tylko rzeczy/ a nie Istność ich/ okiem bywa oglądana. Białość Chlebowa/ Okrągłość/ y Smak/ łąc Przypadłosciámi: te ty widzisz: Istoty niewidzisz: te zołtaią w Sákramentie *HerbOdpow Ff8v, R2v (Linde)*.

Wyrażenie: »zwierzchnie przypadłości«: *WujPosN 1584 I 214 (Linde) cf W połączeniu szeregowym.*]

3. Majątek, dochody (2) : poórzawfzy ná gmáchy ná worki/ Ná rozliczne pftroćiny á ná dziwne wzorki [...]. Aleś iuż dofyć fłyszal iákie łá trudności/ Nábywáiąc y łtrzegąc thákich przypadłosci. *RejWiz 104v*; A ony przypadłosci márníe názbieráne/ Rozleca łie ni łam wzwie ná rozliczne pány. *RejWiz 140v*.

[Większość użyć z *RejWiz*, często trudnych do jednoznacznej interpretacji.]

Synonimy: **1.** przyczyna, przygoda, trafunek, zdarzenie; **a.** brzemię, doległość, niefortuna, przeciwność, przygoda, trapienie; **α.** ból, bolączka, bólenie, boleść, choroba, ciężkość, dolegliwość, mdłość, niemoc, niezdrowie, słabość; **2.** kształt, rodzaj, własność; **3.** dobro, dochód, imienie, majątność, możność.

Cf **PRZYPADEK, PRZYPADNIENIE**

LWil